

DIADIKUS RECIPROK PREDIKÁTUMOK A MAGYARBAN*

RÁKOSI GYÖRGY

1. Bevezetés

A témával foglalkozó szakirodalomban mára elfogadottá vált az a feltevés, hogy az alábbi két mondat által reprezentált szerkezetek látszólagos hasonlóságuk ellenére lényegileg különböznek: az *Évával* kifejezés (1a)-ban argumentum, míg (1b)-ben adjunktum.

- (1) a. Ádám a kert végében csókolózott Évával.
b. Ádám a kert végében napozott Évával.

A szerkezetek különbözősége az őket meghatározó predikátumok különbözőségére vezethető vissza, ami pedig végső soron a következő két – kissé leegyszerűsítve összefoglalt – szemantikai eltérésből ered. Egyrészt napozni egyedül is lehet, csókolózni viszont nem. Másrészt még ha ketten egyszerre napoznak is, mint (1b)-ben, a közös napozás semmilyen módon nem előfeltételezi a másik bárminemű részvételét saját napozási tevékenységünk megvalósításában; a csókolózás viszont eredendően társas tevékenység (Komlósy 1992 terminológiájával élve), ahol a másikra partnerként van szükségünk.

A *csókolózik* ige által reprezentált inherensen reciprok (*kölcsönös*) predikátumok osztályának vizsgálata egészen a közelmúltig némileg háttérbe szorult a reciprok viszonyt anaforaként kódoló nyelvi elemek tulajdonságainak kutatása mellett.¹ A reciprok predikátumok argumentumszerkezeti tulajdonságaival behatóan foglalkozik Komlósy (1992, 1994) és Alberti (1997)

---

* A dolgozat megírását megelőző kutatómunka során nagy segítséget jelentett az alábbi nyelvészekkel való konzultáció lehetősége: Alexis Dimitriadis, Martin Everaert, Laczkó Tibor, Pelyvás Péter, Tali Siloni. A cikk első változatának átdolgozásához nélkülözhetetlenek voltak a névtelen lektor és Kenesei István kritikai megjegyzései, valamint Rák Nikoletta és Tóth Enikő segítségével. Nekik mindnyájuknak őszinte köszönettel tartozom, és természetesen minden esetleges fennmaradó hibáért a felelősség egyedül engem terhel. Az itt ismertetett eredmények java része az Utrechti Nyelvészeti Intézetben Marie Curie ösztöndíjasként (2002. szeptember – 2003. május) folytatott kutatómunkám eredményeként született.

¹ A fontosabb összefoglaló munkák közül megemlítendő Dalrymple et al. (1998), Heim et al. (1991), Langendoen (1978) és Langendoen & Magloire (2003). Ez utóbbi két mű kitér az inherensen reciprok predikátumok egyes szemantikai sajátosságainak bemutatására is.

elsősorban a magyar nyelvből vett adatok alapján, illetve hasonló szerkezeteket vizsgál más nyelvekben az újabb keletű szakirodalomból alább ismertetendő Dowty (1991), Dimitriadis (2002) és Siloni (2001, 2002). Ezek megegyeznek abban, hogy a *csókolózik* predikátumot kétargumentumúként elemzik, vagyis az *Évával* kifejezést az (1a)-ban argumentumnak tekintik, még ha ez a feltevést nem minden esetben indokolják is külön. Ugyanakkor Dowty (1991) kivételével, aki megengedi, hogy a reciprok predikátumok egy része denotálhat nem-szimmetrikus relációkat is, abban is megegyeznek ezek az elemzések, hogy ezt a predikátumtípust szimmetrikusnak tekintik. Ebből viszont az következik, hogy Ádám és Éva szerepe azonos az (1a) által jelölt szituációban. Ha ezt a feltételezett azonosságot a bevett módon úgy képezzük le az argumentumszerkezet szintjére, hogy ugyanazt a tematikus szerepet adjuk a két argumentumnak, akkor ellentmondásba kerülünk a Dowty (1991) által *argumentum-indexelő*nek nevezett mondattani elméletek azon lényegi elvárásával, hogy a predikátumok szemantikai argumentumhelyei és a kiosztandó tematikus szerepek között kölcsönösen egyértelmű megfeleltetés legyen.²

Jelen dolgozatomban megmutatom, hogy a reciprok predikátumok nem szükségszerűen szimmetrikusak, és így második argumentumuk a saját jogán kap egy külön tematikus szerepet, amit *Partner*nek nevezek. A dolgozat felépítése a következő. A 2. fejezetben áttekintek néhány reprezentatív elméletet, és definiálom a reciprok predikátumok osztályát. A 3. fejezetben megmutatom (alapjaiban Komlósy 1992, 1994-re építve), hogy a reciprok predikátumok mellett megjelenő komitatívuszi kifejezés argumentumi sajátosságokat mutat, és mint ilyen, lényegileg különbözik a komitatívuszi adjunktumoktól. Ezután előterjesztek egy új, az eddigiektől eltérő és azoktól nagyobb magyarázó erővel rendelkezőnek tekintett elemzést a *lexikai-funkcionális nyelvtan* (LFG) nyújtotta elméleti kereteken belül. A 4. fejezetben bebizonyítom, hogy az alanyi argumentum egyszerű Ágens; a 5.-ben

---

² Ezt az elvet fejezi ki explicit módon a *Kormányzás és Kötés* elmélet θ -kritériuma. Ezzel rokonítható az LFG-ben az ún. *funkció-argumentum biunicitás* elve, amely azt mondja ki, hogy a szemantikai argumentumhelyek és a hozzájuk rendelt grammatikai funkciók között minden lexikai formában kölcsönösen egyértelmű megfeleltetésnek kell állnia (Komlósy 2001: 38). A gyakorlat ezt a viszonyt azonban sokszor tematikus szerepek és grammatikai funkciók közti viszonyként értelmezi (mint például Dalrymple 2001: 204 is). Mindenesetre még ha el is fogadjuk azt, hogy egy argumentumhely egyszerre több tematikus szereppel is rendelkezhet (lényegében ezt mondja ki Siloni 2002 alább ismertetendő elemzése), akkor is problémát jelenthet, hogy két külön argumentumhelyet pontosan ugyanazzal a tematikus specifikációval jellemezzünk.

pedig a második argumentumhoz egy külön tematikus szerepet rendeltek, arra hivatkozva, hogy az (1a) által reprezentált szerkezet nem szimmetrikus. Végezetül a 6. fejezetben ismertetem, hogyan ad számot az LFG-ben legáltalánosabban elfogadott leképezési elmélet ennek az argumentumszerkezetnek a grammatikus funkcionális szerkezetre történő leképezéséről.

A tárgyalt predikátumosztályra *reciprok predikátumok*ként fogok hivatkozni. A *-vAl* ragot *komitatívuszinak* hívom, függetlenül funkciójától és jelentésétől. Ennek megfelelően az (1a) szerkezetben *komitatívuszi argumentumról*, az (1b) szerkezetben viszont *komitatívuszi adjunktumról* beszélhetünk.

2. Reciprok predikátumok a szakirodalomban

2.1. A reciprok predikátumok osztályának meghatározása

Az egyszerűség kedvéért pusztán reciproknak nevezett osztály alatt valójában az *inherens reciprok* predikátumok halmaza értendő, vagyis azok, amelyeket külön szótári tételként veszünk fel, akár egyszerű igék (2a), akár igéből és névszóból álló összetett predikátumok (2b):

- (2) a. beszélget, levelezik, szövetkezik, vitatkozik
- b. beszédbe elegyedik, levelet vált, szövetséget köt, vitát folytat

Nem tartoznak a tárgyalt osztályba az analitikus reciprok predikátumok, vagyis azok, ahol a reciprok viszony kompozicionálisan van kódolva egy szintaktikailag összetett kifejezésben (amit nem tekintünk külön szótári tételnek), mint az alábbi példákban:

- (3) a. Ádám és Éva megcsókolták egymást.
- b. Ádám és Éva kölcsönösen vádaskodtak.
- c. Ádám megcsókolta Évát és Éva megcsókolta Ádámot.

Ez utóbbi csoporttal a továbbiakban nem is foglalkozom.

A szakirodalomban nincs általánosan elfogadott definíciója a reciprok osztálynak, általában – külön indoklás nélkül – az ágensi alanyú, szimmetrikusnak tekintett predikátumokat szokás reciproknak tekinteni (mint Komlósy 1992, 1994 és Siloni 2001). Másoknál ez az osztály betagozódik a szimmetrikusnak nevezett predikátumok ágensi és nem ágensi tételeket egyaránt tartalmazó osztályába (Alberti 1997, Dowty 1991). Ez utóbbi megközelítés szerint (4a) és (4b) alapvetően ugyanazt a szerkezetet reprezentálják :

- (4) a. János, Éva, Kati és Péter verekednek.
 b. János, Éva Kati és Péter egyidősek.

Az kétségtelen tény, hogy az itt tárgyalt ágensi és nem ágensi predikátumok között sok a hasonló vonás a nyelvi reprezentáció minden szintjén, a magyarban éppúgy, mint más nyelvekben. Ez nem jelenti azonban azt, hogy a két osztály közt ne lennének lényeges különbségek is. Ezek meghatározó részét az 5. fejezetben arra vezetem vissza, hogy csak az ágensi predikátumok engednek meg nem-szimmetrikus olvasatokat, a nem-ágensiek nem. Ez olyan lényegi lexikális-szemantikai tulajdonság, ami leképeződik az argumentumszerkezet szintjére, így lehetővé válik a reciprok predikátumosztályt, mint a szimmetrikus predikátumokétól lényegileg különbözőt, a tematikus tulajdonságai alapján definiálni.

Mielőtt azonban erre rátérnénk, nézzünk néhány, a szimmetria-problémától független érvet arra, hogy miért releváns az itt tárgyalt predikátumok közül az ágensi alanyúakat elkülöníteni a nem-ágensi alanyúaktól. Először is, az utóbbiak szemantikája erősebb, mint az előbbieké. (4a) leggyengébb olvasata a Langendoen által *szimmetrikus reciprok viszony*nak nevezett reláció (5a); míg (4b) nem enged meg az *erős reciprok viszony*nál gyengébb olvasatokat (5b).

- (5) a. $(\forall x \in A)(\exists y \in A)(x \neq y \wedge xRy \wedge yRx)$
 b. $(\forall x, y \in A)(x \neq y \rightarrow xRy)$

ahol A jelöli az alany denotátumhalmazát, R pedig a reciprok relációt.

Másodszor, mindkét fajta predikátum kétféle szerkezetben jelenhet meg: (6a-b) reprezentálják az ún. *egyszerű*, (7a-b) pedig a *megszakított* szerkezetet:

- (6) a. *János és Kati csókolóztak/veszekedtek/táncoltak.*
 b. *János és Kati egyidősek/hasonlítanak/különböznek.*
 (7) a. *János csókolózott/veszekedett/táncolt Katival.*
 b. *János egyidős Katival/hasonlít Katira/különbözik Katitól.*

Amint látható azonban, míg az ágensi alanyúak második argumentuma minden esetben komitatívuszos kifejezés, addig a nem-ágensieknél különböző típusú oblikuszi vonzatokat találunk.

Harmadszor, a magyarban a megszakított szerkezetben szereplő második argumentum egzisztenciálisan köthető (Komlósy 1992, 1994) az ágensi

alanyú reciprok predikátumoknak legalábbis a többségében,³ a nem-ágensi predikátumok esetén viszont egyáltalán nem. Az alábbi példák természetesen nem elliptikus kontextusokban értendők:

- (8) a. János ritkán csókolózik/veszekezik/táncol.
b. *János ritkán egyidős/hasonlít/különbözik.

És végül negyedszer, az ágensi predikátumok meghatározó része tranzitív tövekből képzett alak, a nem-ágensi szimmetrikus predikátumok esetében viszont ilyen módon képzett alakokat nem találunk. A reciprok predikátumok ezen tulajdonságát a szűk meghatározást követő szakirodalom meghatározó jegynek tekinti. Siloni (2002) elemzése szerint a reciprok tételeket egy *θ-unifikáció*nak nevezett produktív lexikai folyamat állítja elő tranzitív tövekből az alábbi módon:

- (9) *θ-unifikáció*: $V[\text{Ágens, Théma}] \rightarrow V_R[\text{Ágens-Théma}]$

A szemantika szintjén hasonló elemzést ad Komlósy (1992, 1994) is (a tematikus viszonyokról azonban, mint 2.2.-ben látni fogjuk, másképp gondolkodik), azzal a fontos különbséggel, hogy ebbe az osztályba tartóznak vél olyan ún. *társas tevékenységeket* kifejező predikátumokat is, mint a *barátkozik, sakkozik, kártyázik, vagy a beszélget*. Ezek vagy nem tranzitív igéből képzettek, vagy nem olyan tranzitív igéből, melynek tárgyi argumentumának jelölete ember is lehet (ilyen a *beszél*). Jelen írásban, Komlósyt követve, egyformán reciproknak tekintjük ez utóbbi csoportot és a tranzitív tövekből képzetteket, mivel, mint látni fogjuk, minden egyéb lényeges tulajdonságukban megegyeznek.

Ezzel együtt is mondhatnánk azt, hogy a reciprok predikátumok legalább egy lényeginek tekintett alosztálya tranzitív tövekből képzett, szemben a nem-ágensi szimmetrikus predikátumok osztályával. Vagyis van egy fontos morfológiai különbség az ágensi és nem-ágensi tételek közt, aminek Siloni (2002) értelmében szintaktikai következményei is vannak, tehát indokolt fenntartani egy olyan reciprok osztályt, mely csak ágensi alanyú tételeket tartalmaz. Ezt az érvet némiképp gyengíti, hogy amint Komlósy is megjegyzi, egy (9)-jellegű szabály a magyar nyelv szinkron rendszerében már nem

---

³ A kivételek elméleti fontosságáról és a (6) és (8) közti szerkezeti különbségekről lásd Rákosi (2003b).

produktív. Ugyanakkor ezen predikátumok jelentésrepresentációját szerinte is érdemes az alapige jelentésére támaszkodva definiálni, például a *verekszik* ige jelentése nála a következő (Komlósy 1992: 438):

- (10) '(x) olyan tevékenységet folytat (y) partnerrel, amelyben (x) veri (y)-t és (y) veri (x)-et'

Egy korábbi dolgozatomban azonban amellet érvelek (Rákosi 2003a), hogy a *verekszik* ige meglehetősen egyedülálló ebből a szempontból. A legtöbb reciprok ige vagy teljesen (*veszekedik*, *megütözik* [a 'harcol' értelemben], stb.) vagy részben (*találkozik*, *ismerkedik*, stb.) elhomályosult alak, így nem lehet jelentésüket (10) alapján definiálni. Ez így van még az olyan áttetszőnek tűnő tételek esetén is, mint a *csókolózik*, amit könnyű belátni akkor, ha, mint a legtöbb ember, a (11b) és (11c) mondatokat furcsának találjuk:

- (11) a. *Ádám és a testvére búcsúzóul megcsókolták egymást.*
b. *#Ádám búcsúzóul csókolózott a testvérel.*
c. *#Ádám és a testvére búcsúzóul csókolóztak.*

Az áttetszőség ilyen fokú hiánya miatt ezt a képzést teljesen improduktívnak tekinthetjük a magyarban,⁴ és így motiválatlanná válik az is, hogy a reciprok predikátumoknak bármely alosztályát a (9)-re támaszkodva definiáljuk, ha valamennyire is érvényes megfelelést szeretnénk ezen predikátumok szemantikai- és argumentumszerkezete között. Visszatérve fenti problémafeltevésünkhöz, így csupán azt állapíthatjuk meg, hogy míg az ágensi reciprok predikátumoknak legalább egy része történetileg tranzitív igeövekből képzett, addig a nem-ágensi predikátumok esetén ilyen lexikai folyamat még történetileg sem mutatható ki.

Mindezekből az következik, hogy már leíró szinten is motivált megkülönböztetni az ágensi alanyú és a nem-ágensi alanyú reciprok predikátumokat. A továbbiakban csak az ágensi-alanyúakat tekintem reciproknak, és arra teszek kísérletet, hogy ezen predikátumosztály definícióját az argumentumszerkezet szintjén állítsam fel, azt tekintve a reciprok predikátumok megkülönböztető jegyének, hogy a második argumentumuk egy sajátos, csak erre az

---

⁴ Más nyelvekben viszont sokkal áttetszőbbek lehetnek a tranzitív tövekből képzett reciprok predikátumok: (11b) és (11c) görög vagy héber megfelelői például teljesen elfogadhatóak. Ezért a közlésért köszönettel tartozom Dimitra Papangelinek és Irina Botwinik-Rotemnek.

osztályra jellemző tematikus szereppel bír. Mielőtt ennek a kifejtésére rátérnénk, nézzük meg, hogyan elemzik a reciprok predikátumok argumentumszerkezetét a már idézett elméletek.⁵

2.2. A reciprok predikátumok argumentumszerkezete

Dowty (1991) kivételével az újabb szakirodalom általában szimmetrikusnak tekinti az inherens reciprok predikátumokat. Ennek a felfogásnak az általánosítása sokszereplős szituációkra a (5a)-ban definiált reláció. Az ilyen módon adottnak tekintett szimmetria befolyásolja azt is, hogyan milyen elképzelések születtek a reciprok predikátumok argumentumszerkezetéről.

---

⁵ A cikk névtelen lektora felhívja a figyelmet az alábbi példákra:

- (i) a. *Az egyik fém összeolvadt a másikkal.*
b. *A két fém összeolvadt.*
- (ii) a. *Az alkimista összeolvasztotta az egyik fémét a másikkal.*
b. *Az alkimista összeolvasztotta a két fémét.*

További hasonló párok: *egyesül - egyesít, szétválk - szétválaszt, összeütközik - összeütköztet, összekeveredik - összekever, hasonló - összehasonlít*, etc. Az intranszitiv változatot (i) Alberti (1997) és Siloni (2001) unakkuzatívának (vagyis thémai alanyúnak) tekinti, Dowty (1991:585) azonban rámutat, hogy a megszakított szerkezetben (ia) az alanynak lehetnek Proto-ágensi tulajdonságai, vö. az alábbi angol mondatpárt és magyar fordítását:

- (iii) a. *The truck collided with the lamppost.*
b. *#The truck and the lamppost collided.*
- (iv) a. *A kamion nekiütközött a lámpaoszlopnak.*
a. *?A kamion összeütközött a lámpaoszloppal.*
b. *#A kamion és a lámpaoszlop összeütköztek.*

A legtöbb anyanyelvi beszélő számára (iva') kevésbé elfogadható, mint (iva), mivel a komitatívusz használata nem-ágensi alanyú predikátumok esetén egy olyan szimmetriát sugall, ami a legvalószínűbb kontextusban (amikor a kamion mozog, a lámpa pedig áll) nincs meg.

Mindezek alapján a következőket teszem fel. A most tárgyalt osztály tagjainak egy része csak nem-ágensi olvasatokat enged meg, más része megenged ágensi olvasatokat is:

- (v) a. *János szándékosan ütközött össze Katival.*
b. *Péter összeütköztette Jánost Katival.*

Ilyen esetekben az ágensi alanyú változatot külön tételként vehetjük fel a lexikonban, egy nem-ágensi változat mellett (Alberti hasonló megoldást javasol a *gurul - gurít, repül - repít*, etc. párok intranszitiv tagjára, amit unakkuzatív és unergatív tételként is felvesz). Csak az ágensi tételeket tekintem reciprokknak, a nem-ágensieket, összhangban a fent mondottakkal, nem. Ez utóbbiak szükségszerűen szimmetrikusak, az előbbiek nem.

A (ii) által reprezentált szerkezet ugyanakkor nem tekinthető valamely külön osztály sajátos jegyének, mivel megfelelő kontextusban mind a reciprok, mind a szimmetrikus predikátumok előfordulhatnak ebben a szerkezeti változatban is, vö.:

- (vi) *János egykorúsította Katit Péterrel [olyan helyzetet teremtett, hogy az egykorúság jogilag fennáll].*

Mint azt már láttuk, Siloni (2002) szerint az egyszerű reciprok szerkezetben az alanyi argumentum egy komplex *Ágens-Théma* tematikus szereppel bír. Amennyiben a reciprok predikátum nem tranzitív igéből van képezve, akkor is feltehetjük, hogy a szótárban egy ilyen komplex tematikus szerep rendelődik az alanyi argumentumhelyhez, azzal a különbséggel, hogy ilyenkor ez a komplex szerep nem származtatott (Tali Siloni, személyes közlés). A megszakított szerkezetben lévő második, komitatívuszi argumentum ugyanezt a komplex szerepet kapja meg, méghozzá azáltal, hogy a komitatívuszi rag (más nyelvekben előljárószó) a benne kódolt szimmetrikus reláció révén mintegy átjuttassa azt neki. Alberti (1997) lényegét tekintve hasonló módon, egyszerre két szemantikai szereppel rendelkezőként elemzi a reciprok predikátumok argumentumait.

Komlósy (1992) szerint a reciprok predikátumok alanyi argumentuma egyszerű Ágens, a második argumentuma viszont egy különleges, *Ellen-ágensnek* nevezett tematikus szerepet kap. Az ellenágens szereplő azonban az alanyi argumentumával megegyező szemantikával van jellemezve: „*Tartalmitilag ez a vonzat nem társat, hanem 'ellenfelet', '(játék)partnert' jelöl, aki az alannyal szemben folytat ugyanolyan tevékenységet, mint az övele szemben*” (Komlósy 1992: 437). Ebben a megközelítésben lényegében nincs semmilyen szemantikai motivációja a második tematikus szerep feltételezésének, hiszen mind a két argumentum jelölete ugyanazt a tevékenységet folytatja. Így viszont kérdéses, hogy milyen mértékben legitim külön tematikus szerepet rendelni a második argumentumhoz.

Dowty (1991) ezektől eltérő megközelítést képvisel abban, hogy 3 alosztályra bontja a szimmetrikus predikátumokat: szükségszerűen szimmetrikus statikus predikátumok (pl. *rimel, különbözik, hasonlít* stb.), szükségszerűen szimmetrikus ágensi predikátumok (pl. *sakkozik, megházasodik, megvitat* stb.), valamint részlegesen szimmetrikus ágensi predikátumok (pl. *nem ért egyet, beszél valakivel* stb.).⁶ Ezek fölött azt az általánosítást teszi, hogy

---

⁶ A magyarral való közvetlen párhuzamot valamelyest megnehezíti az a tény, hogy az angol reciprok predikátumoknak csak egy része írja elő kötelezően, hogy a második argumentum komitatívuszi PP-ként jelenjen meg a mondatban. Ilyenek az *agree with* 'egyvetért' és a *play chess with* 'sakkozik' predikátumok. Néhányuk a *with* prepozícióval együtt és anélkül is grammatikus (mint a *meet (with)* 'találkozik'); a legtöbb tipikusnak vélt reciprok predikátum azonban kötelezően tárgyi funkciót rendel a második argumentumához:

- (i) *John kissed (*with) Mary.*
  - a. 'János csókolózott Marival.'
  - b. 'János megcsókolta Marit.'

amennyiben van akaratlagos résztvevő a predikátum által jelölt eseményben, úgy az alanyi argumentum mindig az; olyan eset pedig nincs, amikor csak a második argumentumnak lenne akaratlagosság jegye, az alanyinak viszont nem.

Jelen dolgozat a Dowty-féle megközelítés egy erős felfogása mellett érvel: az ágensi alanyú predikátumokat tekintem reciprokaknak, melyek, Dowty-tól eltérően, az argumentumszerkezet szintjén szükségszerűen nonszimmetrikusak. Mielőtt a diadikus reciprok predikátumok tematikus viszonyait közelebbről megvizsgáljuk, a következő bekezdésben először megmutatom, miért tekinthető a komitatívuszi kifejezés valódi argumentumnak a reciprok predikátumok mellett.

3. Komitatívuszi argumentumok és adjunktumok

Azt kell tehát bebizonyítanunk, hogy az (1)-ben lévő két mondat (12-ként megismételve) szerkezete a felszíni hasonlóság ellenére eltérő:

- (12) a. *Ádám a kert végében csókolózott Évával.*
b. *Ádám a kert végében napozott Évával.*

Arra, hogy (12a)-ban a komitatívuszi kifejezés argumentum, (12b)-ben pedig adjunktum, a következő érvek hozhatók fel.

A megszakított szerkezet szemantikailag nem redukálható a megfelelő egyszerű szerkezetre (Dimitriadis 2002, Langendoen & Magloire 2003). Az egyszerűség kedvéért *erős reciprok viszonyt* (Langendoen 1978) feltételezve, (13a) és (13b) jelentése az alábbi módon ábrázolható:

Amint látható, az ilyen mondatok egyik olvasata lehet nem-reciprok és így eleve nem is szimmetrikus. Ilyen kétértelműség a magyarban nincsen, a szimmetria hiánya más okokra vezethető vissza, mint azt látni fogjuk. Azt, hogy az angolban egyes reciprok predikátumok második argumentuma miért kap kötelezően tárgyi funkciót, tudomásom szerint még nem sikerült kielégítően megmagyarázni. Itt csupán annyit tudunk a nyelvi leírás szintjén megragadni, hogy a tranzitív olvasattal (mint (i)) is rendelkező predikátumok a reciprok olvasatban vagy egyáltalán nem, vagy csak csökkent elfogadhatósággal engedik meg a prepozíció használatát; a tranzitív olvasattal nem rendelkező predikátumok esetén viszont az előljáró használata általában kötelező, de legalábbis (dialektustól is függően) megengedett.

- (13) a. *János, Éva, Péter és Kati veszekedett.*
 a'. $\forall x, y \in \{J, \acute{E}, P, K\} (x \neq y \wedge \text{Veszekedett}(x, y))$
 b. *János és Éva veszekedett Péterrel és Kattal.*
 b'. $\forall x \in \{J, \acute{E}\} \forall y \in \{P, K\} (\text{Veszekedett}(x, y) \wedge \text{Veszekedett}(y, x))$

Az 5. fejezetben látni fogjuk, hogy a megszakított szerkezet nem feltétlenül szimmetrikus, így (13b') csupán egy lehetséges olvasatát ragadja meg (13b)-nek. Ezzel együtt is a reciprok szerkezetben lévő komitatívuszos kifejezés jelentése jól behatárolható, míg a komitatívuszi adjunktumokról köztudott, hogy nagyon sokféle jelentéssel bírnak. Strigin (1995) például a német *mit* előjárószóhoz a meglehetősen alulspecifikált *együtt történik* jelentést társítja, melyet mindig egy adott kontextus dúsít fel. Egy magyar példát véve, (14) nem csak azt jelentheti, hogy János és Kati együtt futottak, hanem akár azt is, hogy János a hátán vitte Katit futás közben:

- (14) *János elfutott Péterhez Kattal.*

A komitatívuszi argumentumok szemantikája ennél sokkal kötöttebb, eleve általában csak emberi szereplőket enged mindkét argumentumhelyhez kapcsolódóan:

- (15) a. *János örömeiben elfutott a levéllel Kattához.*
 b. *#János örömeiben csókolózott a levéllel.*

Komlósy (1992, 1994) egyik tesztje is a szemantikai különbségekre épít: csak a komitatívuszi adjunktumok egyik szemantikai alosztálya, a társ-határozók parafrázálhatók az *együtt* módosítóval, a komitatívuszi argumentumok nem. Így (16)-ban is csak adjunktum lehet a komitatívuszi kifejezés:

- (16) *János Kattal együtt csókolózott.*

Ezt megerősíti az az intuíciónk, hogy (16) nem jelentheti azt, hogy egymással csókolóztak.

Komlósy (1992, 1994) rámutat arra a további fontos különbségre is, hogy a reciprok predikátumot tartalmazó (17) a komitatívuszi kifejezés nélkül is szükségszerűen legalább kétszereplős eseményt jelöl, (18) a komitatívuszi adjunktum nélkül egy ilyen többszereplős eseménnyel legfeljebb csak kompatibilis:

- (17) *János csokolózott.*
(18) *János futott.*

Komlósy szerint (18)-ban a komitatívuszi kifejezés egzisztenciálisan kötve van. Mindez biztos jele annak, hogy a komitatívuszi kifejezés a reciprok predikátumok argumentuma, és nem adjunktum.

Komlósy harmadik tesztje arra épül, hogy komitatívuszi raggal ellátott kölcsönös névmás csak a reciprok predikátumok mellett grammatikus, nem-reciprok predikátumoknál viszont nem:

- (19) *Ádám és Éva csokolóztak egymással.*
(20) **Ádám és Éva kimentek a kertkapun egymással.*

Ezt a tényt a nyelvléírás szintjén egyszerűen meg lehet ragadni, ha fel tesszük, hogy komitatívuszi kölcsönös névmások csak argumentumként fordulhatnak elő, adjunktumként nem, ami pedig jól magyarázható azzal, hogy kölcsönös névmást tipikusan csak egyazon régens társargumentumai között lehet használni.

Érdemes megemlíteni, hogy a szükségszerűen reciprok predikátumok mellett létezik egy ennél nagyobb predikátumosztály, melynek tagjai csupán opcionálisan, de nem kötelezően reciprok tulajdonságúak. Ilyenek a Komlósy által említett társas tevékenységeket jelölő predikátumok közül (amiket ő egyszerűen a többi reciprok predikátum közzé sorol) például az alábbiak:

- (21) *János egymagában táncolt/kártyázott/hógolyózott.*

Ezekről feltehetjük, hogy egy lexikai folyamat eredményeképpen opcionálisan kaphatnak egy komitatívuszi argumentumot (Rákosi 2003b). Ez a folyamat együtt jár egy szemantikai változással, melyet sok predikátum megenged, amennyiben az alapjelentésük kompatibilis a reciprok szemantikával. Ez megmagyarázza, hogy a kölcsönös névmás miért grammatikus az alábbi, egyébként nem tipikusan reciprok mintában használt predikátumok mellett⁷:

---

⁷ A (22)-ban szereplő példák a *Magyar Történeti Szövegtárból* valók.

- (22) a. *Amikor anyagi gondjaik voltak, ebben a helyiségben tanakodtak egymással a szülők.*
 b. *..., mert az alkoholisták szívesen isznak ugyan egymással, egyébként azonban határtalanul gyűlölik és megvetik egymást.*
 c. *Itt volt a dívány, de mi azért mindig egymással aludtunk.*

Mindez ugyanakkor a fentiek értelmében nem mond ellent Komlósy azon megállapításának, hogy kölcsönös névmás csak komitatívuszi argumentumként szerepelhet.

Végezetül álljon még itt két adatsor annak bizonyítására, hogy a komitatívuszi argumentum—komitatívuszi adjunktum különbségtétel legitím. Először is, egy komitatívuszi argumentum és egy adjunktum előfordulhat egyazon tagmondaton belül (23), de két adjunktum (24) csak csökkent mértékű elfogadhatósággal:

- (23) *Péterrel együtt ritkán veszekedtem Kátival.*
 (24) *?? Péterrel együtt ritkán futottam Kátival.*

Másodszor, két reciprok predikátum (25a) vagy két nem-reciprok predikátum (25b) osztozhatnak egy komitatívuszi kifejezésen; egy reciprok és egy nem-reciprok predikátum viszont sokkal kevésbé elfogadhatóan (25c):

- (25) *Akkoriban Éva csak meglehetősen dialektikusan tudott viszonyulni az emberekhez.*
 a. *Jánossal például vagy csókolózott vagy veszekedett.*
 b. *Jánossal például vagy horgászott vagy futott.*
 c. *?? Jánossal például vagy csókolózott vagy horgászott.*

(25c) csökkent mértékű elfogadhatósága egyszerűen magyarázható azzal, hogy a két predikátum típusát tekintve eltérő komitatívuszi összetevőt vár el: az első argumentumot, a második pedig adjunktumot.

4. Az alanyi argumentum tematikus szerepe

Vizsgáljuk meg ezek után, hogy a megszakított szerkezetekben szereplő és az előző bekezdésben mondottak alapján immár bizonyítottan diadikus reciprok predikátumok argumentumai milyen tematikus specifikációval rendelkeznek. Az argumentumszerkezetet Bresnan (2001) értelmében egy olyan alapvetően lexikai szintaktikai reprezentációnak tekintem, mely

információkat tárol a predikátumok argumentumhelyeiről, az argumentumok szintaktikai típusáról és az argumentumok közt fennálló hierarchikus viszonyról. A tematikus szerepek diszkrét kategóriaként felfogott, szintaktikailag releváns, de szemantikailag is motivált általánosítások predikátumok szemantikai argumentumai felett, szemben a Dowty-féle proto-szerep elmélettel.

Az alanyi argumentum, mint láttuk Komlósynál (1992, 1994) Ágens; Siloni (2002) elemzésében viszont a komplex Ágens-Théma tematikus szereppel bír. A hagyományos ágensteszteket lefuttatva azt kapjuk, hogy az alanyi argumentumnak egyértelműen vannak ágensi tulajdonságai:

- (26) *Ádám szándékosan csókolózott Évával, nem csak úgy véletlenségből.*
- (27) *Ádám azért csókolózott Évával, hogy féltékennyé tegye Katit.*
- (28) *Ádámnak kötelező volt csókolóznia Évával.*

Az is nyilvánvaló, hogy ezek a tesztek nem mutatják Ágensnek a komitatívuszi argumentumot, és ez a tény már önmagában is megkérdőjelezi azt a feltevést, hogy ez a szerkezet szimmetrikus. Pontosabban ha szimmetrikus is szemantikailag, (26-28) alapján úgy tűnik, ez a szimmetria nem jelentkezik az argumentumszerkezet szintjén.

Nem teljesen egyértelmű az sem, hogy ezek az adatok önmagukban elegendőek-e arra, hogy akár Komlósy, akár Siloni elemzése mellett döntünk. Eltekintve attól az elméleti problémától, amit a komplex tematikus szerepek használata jelenthet, alapvetően kétféleképpen gondolkozhatunk az Ágens-Théma szerepről. Tekinthejtük de facto nem-komplexnek is abban az értelemben, hogy ez a szerep se nem igazi Ágens, se nem igazi Théma, hanem egyfajta köztes kategória a saját jogán. De úgy is gondolkozhatunk róla, hogy itt valójában tényleg arról van szó, hogy ez az argumentum egyszerre teljes értékű Ágens és teljes értékű Théma szereppel is bír. A két eset a jelen érvelés szempontjából nem különbözik abban, hogy mivel már bebizonyítottuk, hogy az alanyi argumentumnak megvannak a rendes ágensi tulajdonságai, bármelyik változat érvényessége esetén azt is be kellene tudni bizonyítanunk, hogy thémai tulajdonságai is vannak.⁸

---

⁸ Természetesen az, hogy az alanyi argumentumról kimutattuk, hogy valódi Ágensként viselkedik, plauzibilisebbé teszi a komplex tematikus szerepek utóbbi típusú felfogását, vagyis hogy a két szerep elkülönülten, de egyszerre van jelen. Ezzel együtt sem szükségszerű, hogy az előbbi felfogás ne legyen kompatibilis azzal, hogy az alanyi argumentum teljesíti az ágensteszteket.

Ez azonban úgy tűnik, nem így van. Laczkó (2000) és Komlósy (1992) szerint a standard nyelvhasználatban a páciensi⁹ alanyú intranszitiv igéknek befejezett olvasat esetén van befejezett melléknévi igenévi alakja, az ágensi alanyú intranszitiv igéknek viszont nincs:

- (29) a. *a fáról lezuhant fiú*
 b. *a tegnap érkezett fiú*
 b. **a két percig zuhant fiú*
 c. **a tegnap énekelt fiú*

A diadikus reciprok predikátumok azonban, még ha befejezett olvasatúak is, általában nem elfogadhatóak az ilyen szerkezetekben:

- (30) a. **a Jánossal megküzdött fiú*
 b. *??/*az Évával megegyezett fiú*
 c. *??az Évával összeházasodott fiú*

Hasonló tematikus megszorítás jellemzi a kopula + -vA-igenévi szerkezetek alanyát is, mely szintén csak páciensi szerepű argumentum lehet:

- (31) a. *Az ablak ki van nyitva.*
 b. *A virágok ki vannak nyitva.*
 c. **János fel van kiáltva.*

A reciprok predikátumok azonban általában nem elfogadhatók ezekben a konstrukciókban¹⁰:

---

⁹ Siloni (2001&2002) a Théma szerepnevet a Pácienssel szinonimként használja, vagyis valamilyen állapotváltozáson keresztülmenő szereplő jelölésére. Az idézett művekre való hivatkozásoknál a bennük található terminológiát használom, így a két szerepnév jelen dolgozat céljai szempontjából szinonimként szerepel.

¹⁰ Néhány reciprok predikátum elfogadható ezekben a szerkezetekben, különösen ha a mondatban az egyargumentumú tétel szerepel:

- (i) a. *János és Kati össze vannak házasodva.*
 b. *??János össze van házasodva Kattal.*

Az ilyen példák azonban sporadikusak és bizonyos mértékig lexikalizálódott szerkezeteknek tűnnek. Ezzel szemben az inherensen reflexív predikátum alanyi argumentumát ezek a tesztek rendre témái-jellegűnek is mutatják. Így Rákosi 2004-ben amellet érvelek, hogy míg a diadikus reciprok predikátumok alanya egyszerű Ágens, a reflexivéké Ágens-Théma.

- (32) a. **János meg van küzdve Péterrel.*
 b. *??/* János meg van egyezve Katival.*
 c. *?? János ki van békülve Katival.*

Vagyis az alanyi argumentumról nem tudjuk egyértelműen kimutatni, hogy vannak thémai/páciensi tulajdonságai. Ez szemben áll azzal a ténnyel, hogy ágensi volta viszont egyértelműen bizonyítható.

Emiatt Siloni elemzését, legalábbis a magyar nyelv vonatkozásában, el kell vetnünk és Komlósyét elfogadnunk: a diadikus reciprok predikátumok alanya nem komplex Ágens-Théma tematikus szerepet kap, hanem egyszerű Ágens.

5. A komitatívuszi argumentum tematikus szerepe

A diadikus reciprok predikátumok második argumentumának tematikus szerepéről alkotott elképzeléseket meghatározza az, hogy ezeket a predikátumokat, Dowty (1991) kivételével, szimmetrikusnak tekinti az ezzel foglalkozó irodalom (mint Alberti 1997, Komlósy 1992, 1994 és Siloni 2001, 2002). Ezen felfogás szerint egy egymásnak megfeleltethető megszakított és egy egyszerű szerkezet egymással szemantikailag ekvivalens, vagyis a kettő közti bármiféle jelentésbeli különbség nem igazságtételeket érintő. Így Siloni (2002) szerint ez a második argumentum ágens-thémai szerepet kap, mivel a szerkezet vélt szimmetriája folytán az alany tematikus szerepét ez az argumentum egyszerűen megörökli. Az Ágens-Théma szerepet az alanyi argumentum esetén már elvetettük a 4. fejezetben, így mivel nem létezik, nem is „játszható át” a második argumentumnak, ahogy azt Siloni felteszi. Komlósy elméletével kapcsolatban pedig megjegyeztük, hogy a külön tematikus szerep feltételezése ellenére a két argumentum jelölétéről gyakorlatilag mint a predikátum által denotált szituációban teljesen azonos módon részt vevő szereplőkről gondolkodik, ami jelölt megoldásnak számít.

Vizsgáljuk most meg közelebbről ezt a problémát. Gleitman és társai (1996) tanulmányukban azt mutatják be részletes empirikus vizsgálataik alapján, hogy az angol anyanyelvi beszélőknek jól megragadható intuícióik vannak arról, hogy a predikátumok mely része kódol szimmetrikus relációkat és mely része nem; ugyanakkor a két osztály közt nincs éles határ. A szimmetrikusnak tekintett predikátumokhoz a beszélők szerintük ténylegesen is szimmetrikus mentális reprezentációt rendelnek, annak ellenére, hogy például egy adott megszakított szerkezet és megfordítása nem mindig egyformán természetes:

- (33) a. *Észak-Korea hasonlít a vörös Kínához.*
b. *A vörös Kína hasonlít Észak-Koreához.*

A két mondat közti bármiféle jelentéskülönbség azonban nem szemantikai, hanem abból ered, hogy a diadikus szimmetrikus predikátumok két argumentuma eltérő kommunikatív értékkel bír, ami leginkább a kognitív nyelvtanok Alak-Háttér megkülönböztetése segítségével írható le: amelyik argumentum jelölete a prominensebb vagy prototipikusabb egy az átlagos világismeretet reprezentáló beszédhátterben, az egy semleges kontextusban (amely nem rendel külön diskurzusprominenciát egyik szereplőhöz sem) a Háttér-funkcióhoz rendelt komplementumi pozícióban fordul elő (vö. Glucksberg 2001). A természetességi viszonyok azonban nem csak világismereti tényezők függvényei. Ismert (vö. Glucksberg 2001 és Lakoff és Peters 1966) hogy, a statikus szimmetrikus predikátumok általában nem a két argumentum teljes intenziója, hanem csupán egy kontextuálisan adott tulajdonság(nyaláb) mentén értékelik a két argumentum jelölését. Ha ezt a tulajdonságot explicit módon kifejtjük, akkor (33b) egy semleges kontextusban is természetesebbé válik, vö. (34):

- (34) *A vörös Kína hasonlít Észak-Koreához abban, hogy meglehetősen visszafogott kapcsolatokat ápol Szöullal.*

Amikor a predikátum maga nevezi meg azt a tulajdonságot amiben a két argumentum jelölete hasonlít, akkor viszont megint a (33)-hoz hasonló természetességi viszonyokat találunk:

- (35) a. *A nagypapám legkedvesebb lova egy napon született Kokóval.*
b. *A nagypapám legkedvesebb lova és Kokó egy napon születtek.*
c. *Kokó egy napon született a nagypapám legkedvesebb lovával.*

Vagyis (35c) valamennyire váratlan egy semleges kontextusban.

Azt, hogy a statikus szimmetrikus predikátumok esetében ez a jelenőség nem igazságfeltételeket érintő, egyértelműen mutatja, hogy mindig található olyan kontextus, amely engedélyezi az egyébként furcsának tűnő sorrendi változatot is. Vizsgáljuk meg például az alábbi mondatpárt:¹¹

---

¹¹ Erre a példára Kenesei István hívta fel a figyelmemet.

- (36) a. *A botsáska hasonlít a faághoz.*
 b. *A faág hasonlít a botsáskához.*

(36b), különösen a generikus olvasatában, nem tűnik első olvasásra elfogadhatónak, mivel azt érezzük, hogy megfordítja a természetes oksági viszonyokat. Ez azonban nem feltétlenül kell, hogy így legyen. Epizodikus olvasatok esetén a *faág* teljes természetességgel lehet alany, mivel a hasonlóság nem általában a botsáskák osztálya és a faágak osztálya, hanem a prototipikus botsáska és a prototipikus faág közt áll fent. A botsáska például nem hasonlít egy fenyőfának vagy egy pálmafának az ágára. Mindezek miatt (37) teljesen természetesnek hangzik :

- (37) *Ez a faág hasonlít a botsáskához, de az nem.*

Emellett a statikus szimmetrikus predikátumok valódi szimmetriáját mutatja az a tény is, hogy *A botsáska hasonlít ehhez a faághoz* és *Ez a faág nem hasonlít a botsáskához* állítások (a deiktikus elemek referenciális azonossága mellett) ellentmondanak egymásnak. Ugyanez igaz a (33)-ban és a (35)-ben tárgyalt mondatpárokra is.

Gletiman és társai (1996) azt is megállapítják ugyanakkor, hogy a beszélők kevésbé érzik szimmetrikusnak az ágensi, mint a statikus szimmetrikus predikátumokat. Ennek ellenére ők a két osztályt egyaránt valóban szimmetrikusnak tekintik. Jelen dolgozatban amellett érveltünk (vö. 2. bekezdés), hogy a két osztály közt jelentős különbségek vannak, és reciproknak csak az ágensi alanyúakat tekintjük. Ha az így értelmezett reciproknak predikátumokat vizsgáljuk, akkor azt találjuk, hogy egy jelentős részük teljes természetességgel jelölhet az igazságfeltételeket illetően is nem-szimmetrikus szituációkat. Ilyenek például a versengést (*versenyez, rivalizál*, stb.) vagy általában bármilyen ellenséges viszonyt (*veszekedik, küzd, vitatkozik*, stb.) denotáló predikátumok. Az igazságfeltételeket érintően aszimmetrikus olvasat azonban csak a megszakított (diadikus) szerkezetben lehetséges (38a), az egyszerű (monadikus) szerkezetben nem (39b):

- (38) a. – *Miért veszekedtél Évával?*
 – *Én nem veszekedtem vele, ő veszekedett velem, sőt még kiabált is – én meg se szólaltam.*
 b. *#Én és Éva sokáig veszekedtünk, ő kiabált, én meg meg se szólaltam.*

A reciprok predikátumok többségéről azonban első pillantásra úgy tűnhet, hogy nem engedélyeznek ilyen aszimmetriát. Például sem keringőzni, sem csokolózni nem szokás általában úgy, hogy az egyik szereplő teljesen passzívnak mondható legyen, netán esetleg akarata ellenére vegyen részt az adott tevékenységben. Mindez azonban nem nyelvi tény, hanem a világ legvalószínűbb állapotai alapján alkotott gyenge általánosítás. Statisztikailag kevésbé gyakori, de mindazonáltal lehetséges szituációkban ezen predikátumok esetén is jól láthatóan aszimmetrikus értelmezést kaphatunk, ami egyértelmű az alábbi példaszor alapján:

- (39) a. *János részegen csokolózott a szoborral.*
 b. *János egész este a gumibabával keringőzött.*
- (40) a. *#János és a szobor csokolóztak.*
 b. *#János és a gumibaba keringőztek.*
- (41) a. *#A szobor csokolózott Jánossal.*
 b. *#A gumibaba keringőzött Jánossal.*

Ezért azt teszem fel, hogy a megszakított szerkezet alapszemantikája nem szimmetrikus, csupán kompatibilis egy szimmetrikus olvasattal. Ezt az itt alkalmazott LFG-keretben úgy tudjuk a legkézenfekvőbb módon megragadni, hogy a két argumentumhoz két, a szemantikai és szintaktikai jegyspecifikációjában is eltérő tematikus szerepet rendelünk. Mielőtt erre rátérnénk, nézzünk még két további érvet arra, hogy a megszakított szerkezet nem szimmetrikus.

Először is, az alanyi argumentumot módosító különböző kifejezések nem feltétlenül kell, hogy a komitatívuszi argumentumot is módosítsák.¹² Vagyis (42a) értelmezhető úgy is, hogy csak János játszott márkás ütővel, (42b) esetén pedig csak János az, akiről azt állítjuk, hogy részeg volt:

- (42) a. *János márkás ütővel teniszezett Gézával.*
 b. *János részegen csokolózott Katival.*

Másodszor, általában csak a megszakított szerkezet engedi meg a reciprok predikátum különböző fajta metaforikus kiterjesztéseit:

---

¹² Erre az érve a konferencia résztvevői hívták fel a figyelmet az előadást követő diskusszió során.

- (43) a. *Megküzdöttünk az elemekkel.*
 b. *#Mi és az elemek megküzdöttünk.*
- (44) a. *Ekkor talákoztam először a halállal.*
 b. *#Én és a halál ekkor talákoztunk először.*

Ezeket az adatokat nehéz megmagyarázni akkor, ha szimmetrikusnak tekintjük a szerkezetet; egy nem-szimmetrikus elemzés viszont természetes és kézenfekvő magyarázatot nyújt.

Tehát Komlósyval egyetértve, a jelen elemzés is külön tematikus szerepet rendel a reciprok predikátumok második argumentumához. Ezt azonban nem *Ellenágensnek*, hanem *Partnernek* hívom, jelezve ezzel, hogy az ehhez az argumentumhelyhez rendelt szemantikai jegyek nem esnek egybe az alanyi argumentum szemantikai jegyeivel. Komlósy azon állítását, hogy az ellenágens szereplő ugyanazt a tevékenységet fejt ki az alanyi szereplővel szemben, mint az övele, a fenti adatok ismeretében ugyanis el kell vetnünk.

A Partner szemantikai meghatározásából hiányzik két jegy, ami az ágensi alany esetén szükségszerűen megvan: az egyik az akaratlagos részvétel, a másik pedig az esemény előidézése. Ez nem azt jelenti, hogy ezeket a jegyeket ne lehetne a második argumentum jelölétének tulajdonságaiként *is* értelmezni egy konkrét szituációban, hanem azt, hogy ezeket a jegyeket nem kell *szükségszerűen* hozzárendelni a második argumentumhoz. Márpedig a tematikus szerepek itt használt felfogásában ezek a szemantikai jegyek szükségszerűen jellemeznék egy adott szerepet. Mindezt Dowty (1991) terminológiájára lefordítva, a reciprok predikátumok második argumentuma kevésbé proto-ágensi jellegű, mint az első.

Felmerül ugyanakkor az a probléma, hogy a Partner jelölete mégsem lehet bármilyen jellegű individuum: egy szoborral például (39) értelmében lehet csókolózni, de egy kanállal vagy egy busszal nem. Ez azonban a predikátum szemantikáját érintő olyan szelekciós megkötés, ami nem képeződik le az argumentumszerkezetre, amit egy lexikai szintaktikai struktúráként értelmezünk. Ilyen értelemben létezik egy mélyebb szimmetria, amely mindkét argumentum jelölésétől megkivánja, hogy rendelkezzenek az adott társas tevékenység lefolytatásához szükséges bizonyos tulajdonságok minimumával, de ez nem jelenti azt, hogy a két (vagy több) résztvevő szerepe ettől még azonos is lesz; és számunkra ez az, ami lényeges.

A Partner thematikus szerep szemantikai tartalma és szintaktikai jellemzői alapján is az *Experiens*hez áll közel.¹³ Tulajdonképpen úgy is gondolkozhatunk erről a két terminusról, hogy egyazon thematikus szerepre utalnak abban az értelemben, hogy a thematikus hierarchián ugyanazt a pozíciót foglalják el, de az ezen szintaktikai argumentumszint által lefedett szemantikai térnek két külön szeletét adják ki. Tehát az LFG-ben általánosan elfogadott thematikus hierarchiába (Bresnan 2001) így illeszthető be a Partner:

- (45) Ágens > Beneficiens > *Experiens*/Partner/Végpont > Instrumentum
 > Páciens/Théma
 > Lokális

Ezzel eszközt nyertünk arra is, hogy egyértelműen definiálhassuk a reciprok predikátumok osztályát: azon predikátumok tartoznak ide, melyek (i) alap lexikai tétele kétargumentumú, (ii) első argumentumuk mindig egyszerű Ágens, (iii) második argumentumuk pedig Partner thematikus szerepet kap. Az utolsó fejezetben bemutatom, hogy az LFG-ben legáltalánosabban elfogadott lexikai leképezési elmélet hogyan ad számot ennek az argumentumszerkezetnek az ismert funkcionális szerkezetre történő leképezéséről.¹⁴

6. Leképezés a funkcionális szerkezetre: Egy LFG-beli elemzés

A (45)-ben szereplő thematikus szerepekhez az argumentumszerkezet szintjén két jegyérték rendelődik, melyek meghatározzák, hogy egy adott predikátum esetén melyik argumentum melyik szintaktikai funkcióra képeződik le. Ez a két jegy a [+/-r] (thematikusan korlátozott) és a [+/-o] (tárgyjellegű). A szubkategorizálható szintaktikai funkciókat ezen jegyek értékei a következőképpen határozzák meg:

- (46) SUBJ: [-r]   [-o]
 OBJ: [-r]   [+o]
 OBL_θ: [+r]   [-o]
 OBJ_θ: [+r]   [+o]

¹³ Erre a tényre Martin Everaert hívta fel a figyelmemet.

¹⁴ Ennek a leképezési elméletnek részletes összefoglalása megtalálható Bresnan (2001), Dalrymple (2001) és Komlósy (2001) műveiben.

Az argumentumokhoz ugyanezen jegyértékek két lépcsőben rendelődnek hozzá. Az elsődleges jegykiosztás során a páciensi szerepű argumentumok [-r], az ágensi és a lokális szerepű argumentumok pedig [-o] specifikációt kapnak. A másodlagos jegykiosztás során a legmagasabb rangú argumentum [-r], a többi [+r] jegyértéket kap, kivéve ha ez ismétli vagy ellentétes az elsődleges jegykiosztással.

A *csókol* és a *csókolózik* predikátumok eltérő szintaktikai viselkedését ez a leképezési elmélet az alábbi módon jósolja meg. A *csókol* tranzitív ige első argumentuma Ágens, a második Páciens, ezek az elsődleges jegykiosztás során [-o], illetve [-r] jegyértéket kapnak. Az Ágenshez a másodlagos, default jegykiosztás [-r] jegyértéket rendel. Mivel az ágensi argumentum teljesen specifikálva van az alanyi funkcióra, így ez lesz az alany; a páciensi argumentum pedig ezután csak a tárgyi funkciót kaphatja meg:

(47) <i>csókol</i>	<Ágens [-o] [-r]>	<Páciens> [-r]

	SUBJ	OBJ

A reciprok *csókolózik* második argumentuma a fentiek értelmében nem páciensi jellegű thematikus szerepet kap, hanem Partner. Így a leképezést meghatározó jegyértékkiosztás a következőképpen alakul:

(48) <i>csókolózik</i>	<Ágens [-o] [-r]>	<Partner> [-o] [+r]

	SUBJ	OBL ₀

A Partner szemantikai specifikációja írja elő azt, hogy az ezt a szerepet hordozó argumentumok a mondatban komitatívuszi kifejezésként jelenjenek meg.¹⁵

---

¹⁵ Az egyszerű szerkezetben szereplő lexikai tétel thematikus tulajdonságait itt most nem tárgyalom. Rákosi (2004)-ben amellet érvelek, hogy ezek olyan monadikus tételek, melyek egyetlen argumentuma a komplex Ágens-Partner szerepet kapja. Ez az argumentum, más jelölt nem lévén, az alanyi funkcióra kell, hogy leképeződjön.

7. Összegzés

Ebben a tanulmányban a diadikus reciprok predikátumok argumentumszerkezeti tulajdonságait vizsgáltam. Megmutattam, hogy az ilyen predikátumokhoz rendelt ún. megszakított szerkezet nem szimmetrikus, és erre alapozva bevezettem egy külön tematikus szerepet a második argumentum jellemzésére (Partner). Egy ilyen elemzés egyszerre adhat számot ezen predikátumok meghatározó szemantikai, tematikus és funkcionális tulajdonságairól. Emellett természetes definíciót kínál arra, hogy milyen predikátumokat tekintünk pontosan reciproknak.

HIVATKOZÁSOK

- Alberti, Gábor 1997: *Argument selection*, Frankfurt am Main, Peter Lang.
- Bresnan, Joan 2001: *Lexical-Functional Syntax*, Oxford, Blackwell Publishers.
- Dalrymple, Mary 2001: *Lexical Functional Grammar*, New York, Academic Press.
- Dalrymple, Mary – Makoto Kanazawa – Kim Yookyung – Sam Mchombo – Stanley Peters 1998: Reciprocal expressions and the concept of reciprocity, *Linguistics and Philosophy* **21**, 159–210.
- Dimitriadis, Alexis 2002: Discontinuous reciprocals and symmetric events, kiosztmány, *Anaphora Typology Workshop on Reciprocals*, Uil-OTS, Utrecht.
- Dowty, David 1991: Thematic proto-roles and argument selection, *Language* **67/3**, 547–619.
- Gleitman, Lila R. – Henry Gleitman – Carol Miller – Ruth Ostrin 1996: Similar, and similar concepts, *Cognition* **58**, 321–376.
- Glucksberg, Sam 2001: *Understanding figurative language: from metaphor to idioms*, Oxford, OUP.
- Heim, Irene – Howard Lasnik – Robert May 1991: Reciprocity and plurality, *Linguistic Inquiry* **22/1**, 63–101.
- Komlósy András 1992: Régensek és vonzatok, in: Kiefer Ferenc szerk.: *Strukturális magyar nyelvtan I: Mondattan*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 299–528.
- Komlósy András 1994: Complements and adjuncts, in Kiefer Ferenc – É. Kiss Katalin szerk.: *The syntactic structure of Hungarian* (Syntax and Semantics 27), San Diego, Academic Press, 91–178.

- Komlósy András 2001: *A Lexikai-Funkcionális Grammatika mondattanának alapfogalmai*, Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- Laczkó Tibor 2000: A melléknévi és a határozói igenévképzők, in: Kiefer Ferenc szerk.: *Strukturális Magyar Nyelvtan 3: Morfológia*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 409–452.
- Langendoen, D. Terence 1978: The logic of reciprocity, *Linguistic Inquiry* 9/2, 177–197.
- Langendoen, D. Terence – Joël Magloire 2003: The logic of reflexivity and reciprocity, in: Barss, Andrew szerk.: *Anaphora – A reference guide*, Oxford, Basil Blackwell, 237–263.
- Rákosi György 2003a: Comitative arguments in Hungarian, in: Heeren, Willemijn – Dimitra Papangeli – Evangelia Vlachou szerk.: *Uil OTS Yearbook 2003*, Uil OTS, Utrecht, 47–57.
- Rákosi György 2003b: The argument structure of reciprocal predicates in Hungarian, in: Hall, Damien – Theodore Markopoulos – Angeliki Salamoura – Sophia Skoufaki szerk.: *Proceedings of the University of Cambridge First Postgraduate Conference in Language Research*, Cambridge, Cambridge Institute of Language Research, 147–153.
- Rákosi György 2004: The argument structure of inherent reflexive and reciprocal predicates in Hungarian, kiosztmány, *Workshop on reciprocity and reflexivity*, Freie Universität Berlin.
- Siloni, Tal 2001: Reciprocal verbs, in: Falk, Yehuda N. szerk. *Proceedings of the Israel Association of Theoretical Linguistics* 17. online: <http://atar.mscc.huji.ac.il/~english/IATL/17/>
- Siloni, Tal 2002: Reciprocal verbs, kiosztmány, *Anaphora Typology Workshop on Reciprocals*, Uil-OTS, Utrecht.
- Strigin, Anatoli 1995: Abductive inference during update: the German preposition *mit*, in: Simons, Mandy – Teresa Galloway szerk.: *Proceedings of SALT V*, Ithaca, Cornell University, pp. 310–327.